

SPOMINI NA POLITIKO

Zadnja leta je čas zlatih jubilejev. Praznujejo jih tudi v politiki. Ljudje poznamo politiko, odkar smo na svetu. Začetnik politike je bil Adam. Ko se je pregrešil, se je Bogu skril in začel delati na svoje. Zgodba se nadaljuje do danes. O politiki pišejo navadno politiki sami ali pa za to poklicani strokovnjaki. Drobna domača politika pa se rada pozabi in se nazadnje spremeni v anekdote že davno pokojnih. V pričujočem prispevku sem se namenil opisati politiko, kakršno sem videl izpod metrskega horizonta kratkohlačnika kmalu po vojni.

S pojmom politika sem se seznanil že zelo zgodaj, povsod sem slišal to besedo. Dolgo nisem vedel, kaj pomeni. Počasi se mi je začelo svitati: politika so ljudje, včasih so politikom rekli tudi visoka živina. Podobno kot smo podvrženi izvirnemu grehu, imamo v sebi tudi politiko. Za izvirni greh ima sveta Cerkev svete zakramente, za politiko pa ni kakih posebnih olajšav in jo moramo gojiti ali pa se je varovati sami, kakor pač vpliva na človeka. Politika je zelo trdovratna zadeva. Podobna je najhujšim ujmam; prihaja lahko z zamudo, včasih je navzoča, ko se tega niti ne zavedamo. Zamorila je ni niti vojska. Pobili so na tisoče ljudi, požgali cela mesta, pobrali premoženje tistim, ki so ga imeli, politike pa niso iztrebili. Trdna je kot nemški plevel. Politika je lahko dedna, podobno kot bolezen, njive, travniki, hiše in gozdovi. Politika je navzoča povsod: v naravi, doma, v službi, pri moških in ženskah, pri denarju itd. Politike delimo na velike in majhne. Največ je majhnih, ti se politično delijo po abecedi. Apolitiki so prva

stopnja, boljši so bepolitiki in tako naprej. Ker sem bil takrat še premajhen, celotne abecede še nisem obvladal. Govorilo pa se je vsaj za 25 sort politikov. Najboljši med malimi so žepolitiki. Moj oče je bil apolitik, doma, v službi, zunaj, pri ženskah in pri denarju. Tu me je mama vedno pomilovalno pogledala in dodala, da bom verjetno atalent za vse te zadeve, ker podedujejo se vedno rajši slabše stvari. Hiše, njiv, travnikov in gozdov pa nismo imeli. V dediščini sem smel pričakovati samo apolitiko in dedne bolezni.

Med velike politike so takrat spadali Pilat, Shakespeare, Hitler, Stalin, Truman, Tito, Rupnik, Politika in drugi. Nekatere od teh velikih ljudi sem poznal po raznih zgodovinskih stavkih. Hitler je govoril: Hopa, hopa, hopa, moja je Evropa. Stalin je rekel: njet, njet, njet, moj je celi svet. Neki angleški politik je Angležem ponujal »drek in znoj«. Hitler je rekel rasa, Stalin masa, Amerikanec pa kasa. Maršal je govoril: Učite se in učite, Shakespeare je rekel: Kraljestvo za konja, Pilat pa se je vprašal: Kaj je resnica? Vsi veliki politiki so se motili in se še motijo. Večji kot so, bolj se motijo. Shakespeare je ponujal konja za kraljestvo, ki sploh ni bilo njegovo, oziroma dosegljivo. Celo papež, ki ni politik, ima radirko na mizi.

Hitler je bil takrat že mrtev, bali pa smo se ga še vedno. Ne vem, odkod je bil tolikšen strah, saj ni strašil, ne hodil nazaj iz onostranstva. Tudi stara Jeshula ga pri špiritističnih sejah ni klicala. Moral je biti res »od hudiča«. Stalin mi je bil bolj blizu. Njegove slike so bile zra-

ven maršalovih. Na povorkah in bakladah so vpili: Tito, Stalin, Tito, Stalin. Ta dva sta bila naša očeta, ne popolnoma dobesedno, ker oče je bil doma, Stalin in Tito pa nekje zunaj.

»Trumana« sem spoznal osebno. Nekega lepega poletnega dne se je pojavil v naši veži. Ležal je na dveh stopnicah med zgornjim in spodnjim podestom. Veža je imela betonska tla. Mama nam ni pustila, da bi ležali ali sedeli na betonu. Truman pa je ležal na tleh. Bil je močno pijan. V hiši so bile same ženske in otroci. Moški so nekam odšli, verjetno so bili žejni. Ženske bi bile silno rade izvedele, od kod je možakar prišel in kam je namenjen. Zatrjeval je, da je Truman. Prišel je gotovo iz gostilne, v veži pa je bilo prijetno hladno. Meni je bil ves njegov namen obiska razumljiv, ženskam pa ne. Ni razgrajal, ne vznemirjal. Ženske so se bale, da bi se pomočil, zato so šle na cesto. S pomočjo mimoidočih smo ga potem posadili na klopec pred hišo, kjer si je hitro opomogel in odšel nazaj proti mestu. Ležanje na hladnem mu je koristilo.

Maršala smo vsi poznali in o njem ne bi zgubljal besed. Bolj nerodno je bilo z Rupnikom. Teh sem poznal več. Za enega so po radiu kar naprej zahtevali smrtno kazen. Na Berkfirerjevi šupi v Puštalu je še desetletja pisalo: Smrt Rupniku. Drugi Rupnik je bil šofer, tretji pa je izhajal iz Loških hribov. Zadnja dva sta bila poštena človeka. Šoferjev je takrat primanjkovalo in smo ga imeli radi. Še naprej je vozil Šavroleta. Oče me je podučil, da gre za generala Rupnika, ki ga bodo sodili. Tega radijskega generala Rupnika so potem res pokončali in ga na radiu niso več omenjali. Politika so rekli tudi enemu od beračev, ki ga osebno nisem poznal.

Vsi visoki politiki, naj se jim je godilo dobro ali slabo, so bili zelo daleč. Bog je bil v nebesih, Jezus v tabernaklju, svetniki na oltarjih. Vsa ta božja zadeva mi je bila mnogo bližja, kot politiki. Ne-

besa nas čakajo, tabernakelj so odprli pri sveti maši ali pri litanijah. Lahko sem videl monštranco. Svetnike sem občudoval kadarkoli. V Crngrobu so bili celo zlati in večji od mene. Politiki so imeli nekaj skupnega z nebeščani. Maršal in generalisimus sta bila Jožefa, Rupnik je bil Leon, za Trumana, Politiko in druge se ne spominjam imena. Ženske so se zelo trudile, da bi zvedele Trumanovo ime, pa jim ga ni povedal, ko je odhajal nazaj v mesto. General Rupnik je bil v rangu odpadlega angela Luciferja ali pa Belcebuba. Luciferja se je dalo videti na slikah poslednje sodbe, Rupnika pa potem, ko so ga »podelali«, ne več. Za Shakespeara nisem vedel, katero državo je imel, Pilat mi je bil znan iz svetega pisma, je pa pametno zapisal tisto o resnici, potem pa si je umil roke.

Ostali neimenovani politiki od a do ž so se delili na predaprilske obraze in majske hrošče. Čeprav sta si april in maj tako blizu, je tu šlo za velikanske razlike. Predaprilski obrazi so bili nezaželeni in so se morali skrivati. Veliko jih je kar izginilo ali pa so jih pokončali. Majski hrošči pa so bili na oblasti in so preganjali predaprilske obraze. Ta zadeva mi ni bila razumljiva. Majski hrošči so imeli vso oblast, prostost in bodočnost, oni drugi pa nič, čeprav so bili mesec dni starejši. Resnica je bila drugačna. Sam se takrat poznal le tiste prave majske hrošče, ki so bili ostudna in škodljiva zalega. Iz lepih nedolžnih kebrov, ki se v zemlji potuhnejo, izlezejo ostudni in neskončno požrešni ogrci. Vsak občan je takrat moral nabrati določeno količino majske hroščev in jih oddati kot obvezno oddajo. Funtek je sprejemal žive ali poparjene. Pozorno si je ogledoval polne lonce in pločevinke in ugotavljal litražo, da ni šlo za goljufijo in je bila količina na osebo prava. Ker vsi niso znali loviti majske hroščev, so to zaupali nam mlajšim. Tudi za častite kapucine smo nabrali desetlitrski lonce obvezne oddaje. Uči-

nek teh akcij je bil, da so se nekatere kokoši preobjedle majskih hroščev in so jim smrdela jajca. Zakaj so rekli tistim političnim ljudem majski hrošči, pa nisem zvedel.

Potem je bila Politika še neka ženska. Baje se je tako pisala, podobno kot tisti berač. Pravili so, da je bila kurba. Podučili so me, da to pomeni grdo žensko in tudi beseda sama je zelo grda, še hujša kot tiste kletvice, ki so jih vpili furmani pred hišo. S kurbe in ženske se človeka spravi dol le s palico. Za vsako rit raste palica. Tako so zaključili odrasli. Glede palice je bil jasno. Za svetega Miklavža je bila vedno pri darilih. Bila je lepo kosmato okrašena z barvnim papirjem, toda ostala je palica. Kako je bilo tisto s človekom na kurbi, ženski, oziroma politiki, je bilo bolj zamotano. Če bi se zadeva odvijala pred vojno, bi stvari še razumel. Takrat so še izrabljali človeka po človeku. Spravili so se eden na drugega, lahko tudi moški nad žensko. Lahko so se praskali, ruvali, suvali, metali in davili. Iz svetega pisma sem se spominjal, kako je hlapec davil nekoga, ki mu je bil dolžan, njegov dolg pa je gospodar odpustil. Lump. Med vojno so šli tako eden na drugega, da so se celo do smrti med seboj podelali na razne načine. Po vojni pa ni bilo več izrabljanja človeka po človeku in je bil naskok na politiko, ženske in kurbe popolnoma odveč. Toda zadeva je ostala in se ji je lahko pomagalo le s palico. Nikoli pa nisem slišal, da bi bila kakšna politika oziroma tista grda ženska tepena ali da bi iz nje izganjali človeka s palico in ga preteпали.

Iz otroških let se spominjam tudi izraza »lezenje v rit«. Obstajale so namreč politične riti. Ne spominjam se, kdo jo je imel. Pravili so, da lezejo eden drugemu v rit. Nemogoče in neizvedljivo. Takšnih bedarij nisem nikoli verjel. V rit so lezle prevelike hlače, ven pa so lezle gliste. Oboje sem sam skusil. Z glistami je bilo resneje. Gliste so bile nekatere nevidne,

največje pa v velikosti deževnikov. Lahko si jih dobil vsepovsod. Gliste so bile v prahu, svinjariji, skoraj v vseh ostudnih zadevah. Politiki so verjetno dobili politične gliste. Bile so mogoče nevidne, ali pa še večje od deževnikov. Zanimivo je, da nisem slišal, da bi se zaradi glist politiki kdaj zdravili. Za moje gliste sem se šel pokazat gospe doktor. Ta je dala papir, na podlagi katerega je apotekar zvaril neke praške. Naposled so šle gliste iz mene. Če to ni uspelo, so mi dali okrog vratu venec česnovih glav. Počutil sem se kot državni odlikovanec. Ogrlica je glistam tako smrdela, da so pobegnile. Politične gliste pa so morale biti kar prijetne, ker nisem slišal, da bi se jih kak politik želel znebiti.

Še ena stvar se mi je zdela čudna. Slišal sem pogovore, da so med našimi ljudmi ljudje različnih barv in da eden drugega barvajo. Farbajo, so rekli, ljudi farbajo. Kdo je to delal, nisem vedel. Iz predvojnega misijonskega koledarja sem poznal slike zamorčkov, kitajčkov in indijančkov. Nikoli nisem slišal, da bi se kdo rad prebarval in da bi mu to trajno uspelo. Na Sori smo se poleti barvali z opečenim prahom in posebnimi rožami. Te smo mečkali s kamnom v pločevinki in med sok mešali blatno in opečno vodo. Postopek je bil zamuden. Učinek ni bil trajen in so nas doma umili takoj, na skritih delih pa v soboto. Politična barvarija po moji presoji ni držala. Verjetno je šlo za neko odraslo lumparijo, razen mogoče pri rdečih in črnih ritih. Pri teh pa je šlo najbrž za pomanjkanje higiene.

Preden nadaljujem, naj razjasnim še nekaj političnih pojmov. Pogosto sem slišal besedo politikant, politična zadeva in politična živina. Politikant je podobna beseda kot trafikant ali muzikant. Že ime nam pove, s čim se imenovani ukvarja. Trafikante sem poznal. Bili so pošteni prodajalci. Oče me je večkrat poslal k njim po koleke. Pošteno so se preživljali. Podobno je bilo z muzikanti. To opravilo

pa ni bilo zadostno za preživljanje. Tako lepo so igrali pri godbi na pihala, toda pleh muzika je bila premalo za preživljanje, razen za vojne muzikante v vojašnici. Politikantom in politikom je bila politika glavni ali postranski zaslužek. Ne spominjam se, ali je bila zadeva pri postranskih zaslužkih legalna. Postranskih zaslužkov smo si želeli vsi, tudi otroci. Pri odraslih baje te zadeve niso bile vedno čiste. Posebno so kritizirali postranske zaslužke žensk. Postranskih zaslužkov jim niso privoščili. Pri ženskah je bil postranski zaslužek lahko zvezan s svinjarijo in kurbarijo, pri moških pa z lumparijo in davkarijo. Začetki teh besed so različni, končnice pa so enake, kar kaže na neko skupno besedno poreklo.

Politiki so se delili še na zagrizene in manj zagrizene. Zagrizeni so bili tisti, ki so imeli še svoje zobe. Na socialne zobe, s protezo, se ni splačalo biti zagrizen. Zategli politiki so zategovali. Zategovani so se imenovali tudi stiskani. V cerkvi smo molili za vse stiskane. Stari Andrej pa je nekoč rekel, zakaj ne molimo tudi za tiste, ki stiskajo.

Dostikrat sem slišal izraz politične zadeve. Poznal sem notranje, zunanje, pisarniške, sodne, župne, domače zadeve itd. Zadeve so torej lahko zelo različne. Nastanejo takrat, ko na nekaj zadenemo. Rešujemo jih takrat, ko se nakopičijo. Rešujemo jih ustno ali pisno. Za reševanje zadev so pristojni uradi. Urad je posebna soba, podobna dnevni sobi. V njej so pisalne mize, omare in stoli, kjer delajo uradniki. Postelj nimajo. Spanje v uradnih prostorih praviloma ni predvideno. Če je kdo kdaj zaspal, se zaradi tega ni svet podrl. V nekaterih uradih imajo tudi blagajno. To so najboljši uradi. Drugače pa si sledijo po vrsti: urad za zunanje zadeve, notranje zadeve, politične zadeve itd. Razlika je v oddaljenosti in po številu vrat, ki jih odpreš do določene pisarne. Vrata se lahko različno odpirajo: z obojestransko kljuko, na kljuko

od znotraj, na zapah itd. Lahko se odpirajo enostransko, dvostransko, samo malo, ali pa so kar odprta in jih zapirajo na prepih. Vrata se lahko zaklepajo. Politične zadeve so se reševale vsaj za tretjimi vrati v dobrem stanju. V teh pisarnah so bile tudi blagajne in mogoče celo kak divan. Politične zadeve so izvedljive in rešljive vse po vrsti. Vedno jih tudi rešijo.

V sistem visoke politike dolgo nisem imel vpogleda. Doma smo imeli preslabelega Filipa, da bi prinesel radijski glas iz Pariza ali Londona. Gospodar je bil kar obseden od poročil. Ko je bilo poleti najprijetneje pred hišo, je izjavil da gre v Pariz, in je odšel pred radio. Tu so potem poslušali piskajoča poročila. Naši so namreč motili program z zavijajočimi glasovi in piskanjem. Celo z očetom nisem smel h gospodarju. Opazil sem, da mi starejši zadeve v zvezi s politikom skrivajo, podobno kot vprašanje »kupovanja in prinašanja otrok«.

Politika in stvarjenje sveta sta si zelo blizu. Stvar je morala biti v obeh primerih dolga in zamotana. Bog je naredil Adama, iz njegovega rebra pa Eva. To mi je bilo jasno iz svetopisemskih zgodb. Nadaljnjo človeško izdelavo je prepustil ljudem. Otroke so izdelovali v večjih mestih. Od kod so jih dobili tam, mi niso povedali. Omenjali so celo nekatere bolnišnice. Toda otroci so bili večinoma zdravi. Kamnitniška babica je raznašala otroke v aktovki. Poznal sem dojenčka, ki je imel eno lice bolj rdeče kot drugo, ker ga je v aktovki tiščalo. Ponekod niso imeli denarja za nakup otrok, pa so jih prav tako dobili. Otroke so nosile le babice, ženske. Zakaj jih ni pripeljal mlekakar, ko se je vračal iz Ljubljane, ali pa prinesel Pot iz Kamnitnika. Oba sta opravila mnoga pota za druge ljudi, z dojenčki pa se začuda nista ukvarjala. Zadeva z dojenčki je bila zelo podobna politiki. Ko so se pojavile besede: drugi stan, nosečnost, je že kupila, nima več

perila, splav, je spravila naprej, so potem vpricho nas odrasli prenehali govoriti, ali pa so pogovor končali po nemško. Podobno so pri politiki ugasnili radio. Od vseh naštetih besed so mi bili jasni le izrazi splav, perilo, je že kupila in je spravila naprej. Splav smo delali iz dveh plohov na vodi ali iz vrat iz stare Mišnice. Perilo so prale babe na Toplem studencu. S kupovanjem je bilo po vojni res težko, ker se pol stvari ni dobilo. Naprej pa je doma mama spravljala saharin. Tega je dobila skrivoma v paketu od stare mame iz Avstrije. Potem ga je bilo treba spraviti naprej v denar. Mama je te zadeve smatrala kot postranski zaslugek. Moralo je biti pri zadevah z dojenčki še nekaj skrivnostnega in mi vsega niso zaupali, podobno kot pri politiki, ko je bilo še nekaj za Stalinom, pred-aprilskimimi obrazi, majskimi hrošči, človekom na ženski, oziroma politiki. Bil sem namreč politično nezanesljiv. Najbolj me je pri tem prizadelo, ker so me pri politični nezanesljivosti enačili z nekaterimi odraslimi. Pri nas doma so bili že vsi politično zanesljivi, tudi obe sestri, kljub temu, da še nista bili popolnoma odrasli. Politično nezanesljivi so bili nekateri vojaki, kar se jim na uniformi ni videlo. Bil sem torej nekje med dojenčkom in vojaki, nisem pa spadal k ostali družini. Spet zvijska odraslih. Eno pa sem ugotovil. Pri dojenčkih imajo pomembno vlogo ženske, pri politiki pa to ni obvezno. Politiki so imeli svoje ženske. Hitler je imel Evo kar na koruzi in sta se skupaj pokončala. Maršalova Ivanika je bila vedno poleg njega. Slišal sem še za neke Micie in Pepce, vendar so se mi zdele nepomembne, drugače bi si gotovo kaj zapomnil o njih.

Odločil sem se, da bom problem o politiki rešil sam, brez pomoči starejših. Toda kako? Njihovi izgovori so mi grenili življenje in delali sive lase, kot je rekla mama ob mojih napakah. Izgovori, da sem premajhen za te zadeve, so se mi

zdeli smešni. Pobiranje posluškov ni dalo pravega efekta. Namerno so me zavajali tako pri politiki, kot pri vprašanju nastanka dojenčkov. Ugašali so radioaparata, me pošiljali pred hišo ali pa govorili po nemško.

Resničen je tisti pregovor, ki pravi, da se živemu človeku lahko vse primeri. Za vsakega pride njegovih pet minut. O, moj dan! Moje nevednosti o politiki je bilo nenadoma konec.

Otroci smo se radi zbirali na produ ob Sori. Spomladi je bil prod popolnoma prenovljen in opran. Tisti dan so starejši kolegi vneto nekaj iskali. Zanimal sem se, kaj počno. Povedali so mi, da bodo izdelovali politiko. Nikoli v življenju nisem bil tako ponižen in ukaželjan, kot prav tisti trenutek. Starejši kolega, ki je že hodil v šolo, me je vpeljal v skrivnost. Izbrati je bilo treba ploščat, srednjetežak kamen z grobo površino. Dober je bil apnec, hrastovec, skril ali kaka druga ploščata skala. Kremen se ni rad sploščil in zgladil. Izdelovalec politike je potreboval še opeko in vodo. Opeka je bila dobra zidna ali strešna. Med prodom je bilo zadosti zdrobljene opeke. Najbolje je bilo, da je bila že nekaj časa v vodi, da je bila bolj mehka. Lahko je bila tudi drobljiva. Če je bil kos opeke prevelik, ga je bilo treba s kamnom zdrobiti na manjše dele. Košček opeke je moral biti primeren za pisanje. Za vodo je bila dobra kakršnakoli posoda. Najboljša je bila pločevinka od ameriške pomoči, pa tudi od ribic. Ustrašil sem se, da bo treba pisati. Bil sem še nepismen. Kolega me je podučil, da se lahko s politiko ukvarjajo tudi nepismeni.

V desni del kamna je bilo treba z opeko napisati končnico KA. Ker nisem znal pisati sem prerisal obe znamenji. Potem je oni zajel vode, polil popisano skalo in nastala je politika – politi ka. Odvalil se mi je kamen. Obvladal sem smisel in izdelavo politike. Enostavno, nezasišano, nebeško! Samo umetnik bi lahko po-

doživel in popisal ta trenutek, jaz ga ne zmorem. Bil sem ves nebojlen, toda kakšno odkritje. Postopek lahko delaš kjerkoli, kadarkoli in neomejeno. Politiko se lahko greš na produ pod Šeširjem, v Sovodnju, na Fušarjevem produ, na Kopaljšču, v Viršku, v Konjskem, pod Mlinarjevim jezom, pri Krevsu, v Babji kahli, na Sipci, na Centrali, pri Veštrskem mlinu, kjerkoli ob vodi. Ne samo ob vodi. Politiko se lahko greš doma, pri sosedu, na potovanju, v Ljubljani, Beogradu, v Ameriki. Če ni pri roki Selščice je dobra tudi voda iz vodovoda. Če zmrzuje, greš v hišo. Skale so dobre tudi iz drugih rodov, iz kamnoloma ali od drugod, uvožene, iz morja itd. Ne potrebuješ uradov in zaprtih vrat. Politika ni vezana na zadeve in nikamor ne zadene. Sploh ne bi našteval vseh prednosti izdelave politike. Ko se kamen posuši, lahko postopek ponoviš. Vse sestavine lahko zamenjaš. Imeti moraš le osnovne surovine: kamen, opeko, piksno, vodo, končnico KA v glavi ali že napisano na desnem delu kamna.

To zadnje sem si moral najbolj zapomniti, zakaj bil sem še nepismen. Toda to ni bila nobena ovira. Vse sem lahko menjal, dopolnjeval, izboljševal, zavrget in spet poiskal. Po matematičnih pravilih je mogočih iz teh sestavin na milijone kombinacij. Dosedanje znanje o politiki se mi je v trenutku zvrstilo v glavi. Misel na Hitlerja, maršala, generala, generalisima, Luciferja, Belcebuba, ženske, kurbe, dojenčke, na stiskane in tiste, ki stiskajo, na stvarjenje sveta, vse sem odpodil. Tisti trenutek mi je bila še smrt brez pomena. Papež umrje, pa dobijo drugega. Politiki umrjejo, politika pa ostane. In to politiko sem sedaj obvladal.

Domov sem prišel prenovljen s polno kanglico Selščice, ploščatim kamnom in koščkom opeke. Skrivnostni KA sem imel v glavi. Nič nisem povedal, kaj prinašam in kaj sem se naučil. Znaprej sem se počutil vsaj apolitičnega in politično zanesljivega družinskega člana.

Miha Frašt